

ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК

INDUSTRIAL POLICY
AND INNOVATIVE DEVELOPMENT

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.11.003>

УДК [330.34-047.52:338.2]:330.341.1](477)

JEL: O10, O14, O20, O38, O40

В.М. ГЕЄЦЬ, д-р екон. наук, проф., академік НАН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
головний редактор журналу «Економіка України», директор
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: gym@ief.org.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2895-6114>

СУПЕРЕЧНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ В УКРАЇНІ

Розглянуто суперечності економічного зростання на фоні звуження природного біорізноманіття і посилення загрозливих змін клімату, що обмежує можливості для стабільного життя населення, загострює проблемність перспектив зростання економіки України в умовах війни і особливо її повоєнного розвитку. Обґрунтовано зміст економічної політики, спрямованої на формування профілю стратегічних видів промислової діяльності на інноваційній основі.

Ключові слова: продуктивна сила діяльності; середній клас; економічне зростання; промислові види діяльності; промислова політика; торговельна політика; експорт; імпорт.

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ЙОГО СУПЕРЕЧНОСТІ

У проблемі економічного зростання визначилася надзвичайно глибока суперечність, яка, маючи глобальний вимір, актуалізувала навіть постановку питання про те, що досягнуті завдяки зростанню економіки результати

Ц и т у в а н н я: Геєць, В. (2024). Суперечності та перспективи економічного зростання на інноваційній основі в Україні. *Економіка України*. 67. 11(756). 03-28. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.11.003>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

«...за минулі десятиліття хоча й були беззаперечними, але існує думка і про те, що зростання економіки починає приносити більше шкоди, ніж користі»¹, оскільки воно руйнує природне середовище і обмежує біорізноманіття. Ключовим у цій суперечності є те, що піднесення економіки, яке забезпечило сучасний рівень життя, є результатом використання технологічних надбань, у своїй основі орієнтованих у першу чергу на отримання прибутків. На цьому шляху відбулось опанування людством сил і ресурсів природи в процесі економічної діяльності, яка забезпечувала економічне зростання і, за Д. Родриком, зумовила зміну клімату. І це найбільший ризик, що загрожує матеріальному світу, а розшарування середнього класу, що відбувається, — це найбільша загроза нашому соціальному середовищу². Такі надзвичайно високі загрози несуть із собою катастрофічну ціну, що людство змушене заплатити за економічне зростання, яке не враховувало його соціальних наслідків.

Середній клас, що сформувався в другій половині ХХ ст., був основою стабільності в соціальному відношенні й найрезультативнішим носієм політики економічного зростання, у якому домінують технологічні надбання, що їх продукує наукова і практична діяльність людини. В останні десятиліття ХХ ст. середній клас почав руйнуватися, чим поглиблювалася внутрішня нерівність, а отже, породжувалася нестабільність, тобто соціальна ентропія, яка посилювала протистояння в глобальному масштабі, що теж є ще однією, досить своєрідною, ціною зростання економіки. Незважаючи на його результати, поглибилася так звана геоекономічна фрагментація економіки, що в перспективі ще більше посилює цю суперечливість на фоні загострення глобальної нестабільності, з одного боку, і розростання проблеми економічного зростання — з іншого (Геєць, 2020). У таких умовах розпочався пошук нового компасу для економіки і, за словами К. Раворт, «ми (а це стосується і всього людства. — В.Г.) маємо замислитися над межами зростання і дослідженнями економічних можливостей «після нього», особливо в багатих країнах»³. При цьому, і в першу чергу в так званих багатих країнах, майбутнє зростання пов'язують із «зеленим переходом» і досягненнями на його основі нової врівноваженої взаємодії між життєдіяльністю суспільства і функціонуванням природи. На цьому шляху стоїть завдання змінити «...природу зростання, ...щоб спробувати закликати суспільство розробити ті технології, які не тільки сприятимуть йому, а й за-

¹ Resilience and Sustainability Trust: New Tool for a Changing World. *IMF. PODCAST*. 2023. Jan 26. URL: <https://www.imf.org/en/News/Podcasts/All-Podcasts/2023/01/26/resilience-and-sustainability-trust-podcast> (дата звернення: 15.04.2024).

² Rodrik D. Addressing Challenges of A New Era: Against Rule-of-Thumb Economics. *IMF*. March 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2024/03/Point-of-view-addressing-challenges-of-a-new-era-Dani-Rodrick> (дата звернення: 04.06.2024).

³ Raworth K. A New Compass for Economics. *IMF*. March 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2024/03/Point-of-view-a-new-compass-for-economics-Kate-Raworth> (дата звернення: 04.06.2024).

хищатимуть середовище ...»⁴ і тим самим знайти новий баланс у взаємодії між природою і суспільством, у першу чергу на засадах економічної психології, що може формуватися, зокрема, на моделі економічної поведінки Ф. ван Раджана (van Raaij, 1981).

Ідеться про те, що мають бути знайдені ще технології, які не тільки забезпечать економічне зростання, а й одночасно зберігатимуть біорізноманіття і захищатимуть природне середовище, отже, проглядатиметься новий зміст економічної психології у системі управління економічним зростанням. За нинішніх умов розвитку розробка необхідних інновацій стає дедалі дорожчою, що зумовлює, з одного боку, збільшення витрат на науку, а з іншого — порівняно довший період часу їх окупності на фоні слабого зростання продуктивності. Таким чином, на порядок денний виходить суперечність між збільшенням витрат і часу на їх розробку й окупність і зростанням потреб у використанні цих ресурсів для забезпечення і підтримки поточного споживання, яке формується схильністю до нього як макросоціальною складовою економічної психології поведінки населення. За такої ситуації зростає питома вага поточних затрат на підтримку тієї частини населення, яка «вимивається» з середнього класу, і, відповідно, на її включення до категорії населення, яке потребує соціальних дотацій. Оскільки ж розміри і доходи середнього класу в таких умовах скорочуються, то він, звужуючись, спричиняє посилення соціальної ентропії, а отже, нестабільності.

Таким чином, **мета статті** — розкрити суперечності й обґрунтувати перспективи політики економічного зростання для України в умовах війни і в період повоєнного розвитку економіки.

За останні три десятиліття питома вага середнього класу в країнах ОЕСР скоротилася на 3 в. п. До того ж, 30 років тому сукупний дохід усіх представників середнього класу перевищував сукупний дохід вищих класів у 4 рази, а нині — менше ніж у 3 рази. Зокрема, у США сукупний дохід середнього класу взагалі менший, ніж доходи «верхівки суспільства»⁵. З огляду на це, середній клас, який скорочується, дедалі менше грошей витрачає як на споживання, так і на накопичення, перетворюючись з інвестора, що підтримує інвестиційний попит, на споживача з обмеженими можливостями, у тому числі й до нагромадження.

Для підтримки рівня життя соціального захисту потребує та частина населення, яка вибуває з середнього класу, скорочуючи тим самим ресурси урядів на зростання економіки. В умовах цих суперечностей розробка відповідних інноваційних технологій стає доступною в першу чергу для багатих країн та їх бізнесу транснаціонального характеру, що контролюють ринки і технології, які вони можуть вивести на ринки. Як результат, ці тен-

⁴ Susskind D. Daniel Susskind on Growth: A History and a Reckoning. *IMF PODCAST*. 2024. Jun 11. URL: <https://www.imf.org/en/News/Podcasts/All-Podcasts/2024/06/11/susskind-on-growth> (дата звернення: 12.06.2024).

⁵ Майкл Форстер. *Организация Объединенных Наций*. 2019. 04 апр. URL: <https://news.un.org/ru/content/maykl-forster> (дата звернення: 14.07.2024).

денції і раніше фактично зумовлювалися, і надалі зумовлюватимуться поглибленням гео економічної фрагментації.

Для досягнення успіху в питанні забезпечення економічного зростання і розробки відповідних інновацій у сучасних умовах на глобальному рівні відбувається розширення використання промислової політики як інструменту підтримки окремих видів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР). За даними К. Георгієвої, директорки-розпорядниці МВФ, за 2023 р. МВФ нарахував понад 2600 заходів промислової політики по всьому світу. При цьому США, Китай і ЄС реалізували приблизно половину від їх загальної кількості, а заходи такого характеру охоплювали принаймні 1/5 світової торгівлі й понад 70 % їх спотворювали торгівлю⁶. МВФ вважає, що промислова політика окремих країн переключує ринок; разом з тим промислова політика може відіграти певну позитивну роль і, за словами К. Георгієвої, зокрема, вплинути на зміни клімату, оскільки приватний сектор не забезпечить достатнього пом'якшення наслідків і не врятує нас від лиха. К. Георгієва стверджує, що для посилення впливу промислової політики її доцільно орієнтувати на підтримку розробки й упровадження чистих технологій на ранніх стадіях. Це перший напрям. Є і другий — піклування про збереження певних умов для всіх компаній з тим, щоб за допомогою інструментів промислової політики сприяти внутрішньому виробництву мікросхем. Третій напрям стосується стратегічних суспільних благ, що пов'язані насамперед з обороною як необхідністю захисту інтересів національної безпеки, з метою стимулювання внутрішнього виробництва і уникнення зовнішньої залежності.

Отже, можна стверджувати, що промислова політика є політикою, яку реалізує держава, а її використання означає внесення змін у функціонування ринку в тій частині, де діяльність за його законами не забезпечує від прояву негативних наслідків. Разом з тим правомірною є думка, що мають бути створені й такі умови, за якими правомірним є використання державою механізмів промислової політики. Згідно з так званім новим економічним поглядом на зміст останньої, успішна промислова політика повинна враховувати міркування політичної економії, серед яких вона має:

- відповідати сприятливому внутрішньому політичному середовищу;
- враховувати адміністративні й бюджетні можливості;
- передбачати інвестиції у адміністративний потенціал;
- бути оригінальною;
- передбачати постійні моніторинг і емпіричний аналіз результатів;

⁶ Georgieva K. A Strategy for European Competitiveness Remarks by Kristalina Georgieva, IMF Managing Director, to the Eurogroup on a Strategy for European Competitiveness, Luxembourg. *International Monetary Fund*. 2024. Jun 20. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/06/20/sp062024-md-a-strategy-for-european-competitiveness> (дата звернення: 20.06.2024).

Таблиця 1. Ставлення українців до вступу України в ЄС, %

Вибір українців	Травень 2014 р. *	Вересень 2018 р. *	Червень 2021 р. **	Липень 2022 р. **
За вступ до ЄС	58,9	57,2	52	81
Проти вступу до ЄС	29,0	20,1	19	4
Не пішли б голосувати	12,2	22,7	29	15

П р и м і т к и: * запитання формулювалося так: «Як би Ви проголосували, коли б найближчої неділі проходив референдум з приводу вступу України до Європейського Союзу?» (дані по вибірці в цілому); ** запитання формулювалося так: «Уявіть, будь ласка, що зараз відбувається референдум з питання, чи вступати Україні до ЄС. Ви можете проголосувати за вступ, проти вступу або утриматися — не брати участі в голосуванні. Який Ваш вибір?».

Джерело: складено автором за: Слюсаревський та ін., 2019. С. 240; Геополітичні орієнтації жителів України: результати телефонного опитування, проведеного 6—20 липня 2022 року. КМІС. 2022. 29 лип. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&page=5&t=3> (дата звернення 26.06.2024).

- супроводжуватися науковими дослідженнями, спрямованими на розробку нових і узагальнення існуючих інструментів промислової політики⁷.

Україна, яка зробила свій вибір щодо інтеграції у ЄС і який підтримала більшість населення (табл. 1), щоб не зайняти периферійну нішу в ході такої інтеграції, має забезпечити прискорене економічне зростання, яке задовольнить потреби мобілізації ресурсів для цілей оборони, забезпечить піднесення рівня життя (як це означено, зокрема, у відповідному звіті Міністерства фінансів і Міністерства економіки України⁸), у тому числі з використанням інструментів промислової політики на основі міркувань політичної економіки.

Для прискорення економічного зростання автори вищевказаного звіту виокремили три ключові проблеми, які на цьому шляху необхідно вирішити. Ідеться про забезпечення, по-перше, міцного економічного фундаменту; по-друге, вищого потенціалу зростання; по-третє, швидкого економічного відновлення. Ці три напрями діяльності є досить взаємопов'язаними, хоча кожен з них має особливий зміст, наповнення якого вимагає окремого розкриття.

На нашу думку, ключовою з названих проблем є швидке економічне відновлення. У зміст останнього, за етимологією, як відомо, мають бути за-

⁷ Juhasz R., Lane N. A New Economics of Industrial Policy. *International Monetary Fund*. June 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2024/06/A-New-Economics-of-Industrial-Policy-Reka-Juhasz-and-Nathan-Lane> (дата звернення: 30.06.2024).

⁸ Звіт про пріоритети економічної політики, спрямованої на забезпечення економічного зростання. Міцний фундамент, вищий потенціал і швидке відновлення. Міністерство фінансів України, Міністерство економіки України. URL: <https://reformmatrix.mof.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/bila-kniga-ukr-fin.pdf>

кладені процеси повернення об'єкта в працездатний стан функціонування з непрацездатного, оскільки саме так на сьогодні визначено зміст відновлення (зокрема, за існуючою нормативно-правовою базою⁹). За висновками Я. Котенка, відновлення в цьому сенсі є не зовсім коректним по відношенню до змісту післявоєнної відбудови економіки України¹⁰, тому пропонується використовувати більш коректний термін — «відродження», який означав би в тому числі розвиток і зростання після періоду занепаду¹¹. У постановці розв'язання проблеми забезпечення прискореного економічного зростання стосовно економіки України останнє є більш виправданим, тому вважаємо за доцільне звернутися до аналізу певних особливостей відродження економіки України у воєнний і повоєнний періоди з урахуванням певних тенденцій, які мали місце в українській економіці в довготривалому відношенні з огляду на характерний історичний досвід країни.

З 1990-х років, коли в Україні розпочалися трансформаційні зміни, що пов'язувалися з переходом від централізованої планової системи до ринкової, відбувся глибокий так званий трансформаційний спад, що призвів до втрати 59,2 % ВВП. У подальшому, в процесі налагодження нової системи господарювання і переходу на засади ринкових відносин у економіці, економічне зростання періодично відновлювалося, проте його динаміка і характер, за нашими дослідженнями, визначалися переважно екзогенними факторами. Так, темпи зростання ВВП залежали, зокрема, від динаміки світових цін (Геєць, 2023), і водночас, за підсумками реформ, у цей період світовим співтовариством було визнано українську економіку ринковою, що мала ознаки малої відкритої економіки, оскільки зовнішньоторговельний оборот у окремі роки перевищував 100 % ВВП. З часом ця величина знизилася, хоча і коливалася на рівні близько 90 %, а за всі роки після трансформаційного спаду рівень ВВП 1990 р. так і не був досягнутий. У цьому контексті важливо проаналізувати структуру експорту / імпорту України в регіональному розрізі, оскільки в кожній країні значну роль відіграє те, наскільки її економіка бере участь у регіональній торгівлі і які ознаки при цьому вона має в структурному відношенні.

У країнах з високою (понад 40 %) питомою вагою регіональної торгівлі в структурі їх експорту частка високотехнологічних товарів сягає в середньому 70 %, а для країн, у яких на регіональну торгівлю припадає від 20 до 40 %, експорт високотехнологічних товарів знижується до майже 39 % (Геєць, 2020, с. 112). Ключовими в такому обміні є не тільки масштаби і

⁹ Про затвердження Положення про порядок розслідування та обліку порушень в роботі атомних станцій. Наказ Державного комітету ядерного регулювання України № 184 від 01.12.2004 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/245979_686359

¹⁰ Котенко Я. Відновлення, відбудова чи відродження? Роздуми щодо сенсу термінів та їх застосування. *Інститут Громадянського Суспільства*. 2024. 24 квіт. URL: <https://www.csi.org.ua/news/vidnovlennya-vidbudova-chy-vidrodzhennya-rozdumy-shhodo-sensu-terminiv-ta-yih-zastosuvannya/> (дата звернення: 17.07.2024).

¹¹ Там само.

структура регіональної торгівлі, а й те, наскільки еквівалентним є обмін, тобто, з одного боку, не сформувалася технологічна залежність одних країн від інших у регіоні, а з іншого — як у цьому обміні розвивалися відповідна міжкраїнна кооперація і спеціалізація. Ураховуючи, що в групі високотехнологічних товарів визначальну роль відіграє експорт, насамперед продукції машинобудування, то нами було проаналізовано динаміку взаємозв'язку зовнішньої торгівлі України на ринках ШОС і ЄС, тобто на найближчих регіональних ринках. Аналіз показав, що протягом 16 років (2002—2018 рр.) мав місце від'ємний торговельний баланс по машинобудівній продукції, який за той період зріс більш як у 10 разів (Геєць, 2020, с. 119).

Сукупність наведених даних щодо динаміки ВВП і його залежності від динаміки світових цін, разом з надвеликою питомою вагою залучення ВВП у зовнішньоторговельний оборот і з дисбалансом експорту продукції з високою питомою вагою доданої вартості, свідчить про високий ступінь технологічної залежності економіки України, зокрема за імпортом. Як результат, можна стверджувати, що в перші 20 років XXI ст. в економіці України характерними були процеси, які можуть бути віднесені, радше, до періоду її занепаду і формування як однієї з порівняно бідних країн Європи, оскільки в ході трансформаційних змін від плану до ринку українська економіка не змогла досягти рівня ВВП 1990 р., тобто того, що передувало початку трансформаційних змін. З огляду на такі загальні процеси, характерні для окремих макроекономічних тенденцій, які мали місце в Україні напередодні широкомасштабного військового вторгнення РФ, слід виходити не з необхідності відновлення економіки, а з доцільності її відродження, оскільки рівень 1990 р. потрібно принаймні відродити, спираючись при цьому, перш за все, на потенціал України у високотехнологічних сферах, а також у тих видах діяльності, що були досить високорозвинутими на той час і зберегли свій рівень нині.

Наприкінці 1990-х років і у 2000-ні, коли ще не так суворо стояли умови й вимоги так званого «зеленого переходу» щодо використання вже існуючих і розробки нових технологічних надбань низьковуглецевого характеру, Україна повною мірою не скористалась існуючими можливостями, а тому рівень ВВП 1990 р. так і не був досягнутий. У даний час завдання щодо подальшого економічного зростання з урахуванням втрат від військових дій 2022—2024 рр. (з незрозумілими термінами їх закінчення) і прискореного економічного зростання в повоєнний час в умовах, що формуються пулом високорозвинутих країн стосовно реалізації політики «зеленого переходу», достатньо ускладнилися, хоча далеко не втрачені.

Українська економіка має й характерні особливості, які навіть за таких умов суттєво відокремлюють її від економік, зокрема, східноєвропейських країн, які так само проходили трансформаційні зміни, змогли відновити економічне зростання і вважаються успішними. Ідеться про те, що за технологічними можливостями Україна в ряді секторів економіки ще має переваги, у тому числі й з ознаками глобального характеру і з урахуванням вимог «зеленого переходу».

У цьому відношенні показовим прикладом може і має бути український високотехнологічний сектор, а саме сектор промислової діяльності, пов'язаний з космосом. В Україні протягом 1993—2017 рр. втілювалося п'ять космічних програм міжнародного значення, у ході реалізації яких на вітчизняних підприємствах (або за їх участі) відбувалося виготовлення воєнно-космічної техніки і низки вітчизняних ракет-носіїв. За даними Державного космічного агентства України (ДКАУ), із залученням українських підприємств і на базі їх виробництв було здійснено 110 пусків ракет-носіїв за рядом проєктів, серед яких наймасштабнішими були проєкти «Морський старт», «Дніпро» і ряд інших.

Ракетно-космічна діяльність України характеризувалася надзвичайно високим ступенем інтеграції у глобальне середовище: співвідношення експорту продукції і обсягів виробництва у 2013—2017 р. становило 0,64. При цьому програми були досить ефективними з точки зору використання бюджетних коштів. У останній рік реалізації п'ятої космічної програми мультиплікатор бюджетних витрат у 2017 р. сягнув 5. Таке співвідношення характеризує космічну діяльність в Україні як високоефективну і достатньо інтегровану в глобальний світ завдяки реалізації договорів з країнами Європи, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Близького Сходу, Північної (насамперед, США) і Південної Америки. Усього, за даними ДКАУ, було реалізовано 56 міжнародних договорів на суму 143,1 млн дол. На даний час з різним ступенем збереження діяльності продовжує функціонувати більшість підприємств, підпорядкованих Державному космічному агентству України, отже, може йтися не тільки про відновлення втраченої діяльності, а й про подальший її розвиток згідно з умовами, що складаються як у ході бойових дій, так і після їх закінчення.

Свого часу було розроблено Концепцію реалізації державної політики у сфері космічної діяльності на період до 2032 року, до якої ДКАУ було підготовлено індикативний План заходів щодо її виконання¹². Ключовою проблемою в реалізації цієї Концепції в довоєнний час була значна диспропорція між рівнем наявного космічного потенціалу та його впливом на вирішення актуальних завдань у сферах економіки, екології, культурного, інформаційного і науково-освітнього розвитку суспільства, забезпечення національної безпеки й захисту геополітичних інтересів держави. Саме тому для розв'язання окреслених завдань Концепції було розроблено план з підвищення ступеня використання наявного потенціалу в інтересах суспільства та економіки. Війна звузила ресурсні можливості реалізації довоєнних планів, але завдяки високоефективній діяльності у сфері реалізації космічних програм ще більше актуалізувала необхідність її розширення на основі, за словами О. Федорова (2019, с. 188—189),

¹² Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері космічної діяльності на період до 2032 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 48-р від 25.01.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/48-2012-%D1%80#Text>

успадкованих можливостей і статусу України як космічної держави, коли послідовно має втілюватися стратегія «збереження потенціалу» і «виходу на міжнародні ринки». З урахуванням нової реальності буде зроблено вибір для України технологічної ніші й партнерів з кооперації, що матиме важливі наслідки для розвитку не тільки космічної галузі, а й взаємопов'язаних видів діяльності, перш за все промисловості, і для розширення наукових досліджень.

Наведений приклад збереження перспектив відновлення і подальшого розвитку окремих видів високотехнологічної діяльності, які дозволяють підтримувати економічне зростання на тлі загального занепаду економіки України в трансформаційні роки, свідчить про можливість і доцільність подальшого піднесення її економіки. І саме в цьому була і є її специфічна ознака порівняно з іншими країнами, що переживають подібні трансформаційні процеси.

Війна, що розпочалась у 2022 р. і триває вже третій рік з невідомим терміном її закінчення, вносить суттєві зміни в життя країни, у тому числі в економічну діяльність, і ставить нові завдання на повоєнний період з тим, щоб забезпечити економічне зростання інноваційного характеру.

УМОВИ І МОЖЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

Перш за все ми маємо виходити з того, «... що після війни суспільство не може йти далі за своїм звичаєм, що війна сама по собі — це тиха революція, яка торує шлях до нового типу спланованого переходу» (Джадт, 2020, с. 84). У такому переході, поряд з матеріальною базою з порівняно високим ступенем можливостей технологічного піднесення, необхідно врахувати і так звану нематеріальну складову, яка за глибоких трансформаційних змін суспільного характеру (і особливо тих, що диктують умови й наслідки війни) відіграє немаловажну, а в деяких випадках і ключову роль у забезпеченні відродження економіки й прискореного економічного зростання.

Досвід повоєнного розвитку країн Європи говорить, що успішність економічного зростання була результатом змін не тільки в економічній діяльності, а й тих, що відбувалися в умовах суттєвих суспільних трансформацій на засадах розвитку так званої соціальної демократії як способу життєдіяльності. Її зміст і характер у європейських країнах доволі різноманітні й залежать від партійної, релігійної, культурної усталеності кожної країни. Основною в такій зміні життєдіяльності була зміна процесів перерозподілу статків у напрямі їх демократизації, завдяки чому доходи і власність забезпечили формування в суспільстві домінуючого середнього класу як прошарку, що має не тільки стабільні доходи, а одночасно і є засадничою ознакою забезпечення стабільності й розвитку всього суспільства. При цьому у XXI ст. має формуватися стратегія, за якою, згідно з висновком Д. Родрика, для уникнення тенденцій, за якими нині розвивається се-

редній клас, має бути вихід за межі існуючих безумовних вимог і наявних моделей зростання економіки¹³.

У довоєнний час у структурі населення України за такими критеріями, як рівень життя і освіти, до середнього класу можна було віднести близько 10 % населення, а з урахуванням політичних уподобань і політичної активності — не більше 5 %¹⁴. За результатами даних Держстату¹⁵, в Україні у 2018 р. до середнього класу належало 14,2 % населення¹⁶. Стосовно глобальних вимірів у світі питома вага середнього класу перебуває на рівні 45—50 %, і це означає, що Україна в 3-4 рази відстає від середньосвітових вимірів, а від країн з високим рівнем розвитку — навіть у 5-6 разів. Наявні сьогодні процеси розмивання середнього класу, як і його відсутність у необхідному для забезпечення стабільності розмірі, загрожують соціальному середовищу та його розвитку на глобальному рівні, підтримці стабільності розвитку як суспільства в цілому, так і економіки, особливо в умовах України після завершення війни. Саме тому вже нині перед державою стоять конкретні вимоги щодо забезпечення подальших суспільних трансформацій, які повинні змінити характер відносин у сфері розподілу доходів, контролю над власністю, у результаті здійснення яких мають бути забезпечені процеси, що приведуть до стабілізації суспільного розвитку за рахунок формування середнього класу як його консолідованої сили і на засадах змін у моделі зростання, яка оптимізуватиме взаємодію людини і природи.

Формування середнього класу як стабілізатора суспільства і найбільш продуктивної його сили у своїй основі повинно виокремлювати можливості продуктивної у економічному відношенні діяльності, що дозволить мати доходи й статки для забезпечення такого рівня життя, коли існуватимуть можливості не тільки задовольняти фізіологічні потреби, а й володіти статками, які забезпечуватимуть, поряд з прожитковим мінімумом, потреби в побутових послугах і техніці, освіті й культурі, дозволять громадянам бути широко залученими до політичної і суспільної діяльності. Отже, матиме місце такий характер соціальної життєдіяльності, який передбачатиме самоприйняття і самопізнання особистості, у результаті якого відбувати-

¹³ Rodrik D. Addressing Challenges of A New Era: Against Rule-of-Thumb Economics. *IMF*. March 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2024/03/Point-of-view-addressing-challenges-of-a-new-era-Dani-Rodrick> (дата звернення: 04.06.2024).

¹⁴ Зануда А. Середній клас в Україні: нечисленний і невливовий. *BBC news Україна*. 2013. 04 чер. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2013/06/130604_ukraine_middle_class_az (дата звернення: 20.07.2024).

¹⁵ Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств у січні 2019 року). Стат. зб. Державна служба статистики України. Київ, 2019. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/08/zb_sdurd2018.pdf

¹⁶ Поскробок Ю. Середній клас «по-українськи»: чи існує він і хто до нього відносить-ся. *24tv.ua*. 2020. 20 вер. URL: https://economy.24tv.ua/seredniy-klas-ukrayini-2020-hto-nalezhit-novini-ekonomiki-ukrayini_n1410016 (дата звернення: 20.07.2024).

муться і саморозвиток, і самовираження. У підсумку на цій основі здійснюється соціальне конструювання реальності, де продукується енергія життєдіяльності, яка одночасно є і джерелом для її оновлення. Власне саме в такий спосіб проходить солідаризація національно укоріненого розвитку, коли економічна соціалізація є шляхом до солідаризованого соціального конструювання реальності (Геєць, 2024а), що заслуговує на окремий розгляд, результати якого будуть опубліковані автором у найближчі півроку.

У свою чергу, серед мотивів реалізації таких якостей особистості, як самовираження, нинішні учасники бойових дій (яких на момент завершення війни разом з членами їхніх родин налічуватиметься до 6 млн осіб), називають такі:

- бажання будувати кар'єру в напрямі, відмінному від довоєнного;
- переоцінка цінностей і бажання розпочати «нове життя» з новою роботою;
- незадоволеність тим рівнем оплати праці, який вони мали до війни, та ін.¹⁷

Такий підхід означає, що в повоєнний час мають розвинутися ті види діяльності, які дозволять задовольнити потреби в такому самовираженні, коли, поряд з переоцінкою цінностей, відбудуватиметься реалізація бажання будувати нову кар'єру («нове життя») з новою роботою. У попередніх наших публікаціях на цю тему нами було виокремлено ряд таких видів діяльності (Геєць, 2024b). Водночас Україна має значно більший спектр можливостей, українці можуть через самовираження самореалізовуватися в тих видах діяльності, які сьогодні визначаються як перспективні, у тому числі в глобальному вимірі. Серед них ключовими є енергетика і енергетична безпека, що особливо актуальними є в умовах війни, але не менш актуальними і важливими будуть з позиції української економіки майбутнього.

Перш ніж перейти до подальшого аналізу перспектив і можливостей прискореного економічного зростання в Україні з урахуванням бажання і мотивів населення реалізувати нову кар'єру і побудувати «нове життя» з новою роботою (ідеться безпосередньо про вибір видів діяльності й професійну зайнятість населення), звернімося до історичного досвіду розвитку економіки в повоєнній Німеччині. Це важливо, оскільки складається враження, що в Україні необхідно багато чого починати й реалізовувати заново. Але це не так, оскільки вже напрацьовано пріоритети економічної діяльності, які можуть слугувати так званим міцним фундаментом для економічного зростання. Так, у згаданому звіті «Про пріоритети економічної політики, спрямованої на забезпечення економічного зростання» за редакцією Міністерства фінансів і Міністерства економіки України в якості так званого міцного фундаменту для економічного зростання виокремлено:

- макроекономічну стабільність;

¹⁷ 62% ветеранів не повертаються на попереднє місце роботи. Опитування. *Кар'єрний портал HAPPY MONDAY*. 2021. 24 груд. URL: <https://happy monday.ua/opytuvannya-veteraniv-ato-oos> (дата звернення: 25.04.2024).

- мобілізацію додаткових внутрішніх доходів;
- постійну підтримку з боку донорів;
- отримання доступу до заморожених російських активів.

До цього переліку слід додати так зване розширене фінансування МВФ, що й надалі буде міцною опорою стабілізаційної політики.

Саме в цьому контексті в повоєнний час необхідно буде, на нашу думку, враховувати історичний досвід післявоєнного німецького «економічного дива» 1950-х років. Зокрема, за даними досліджень і висновків Т. Джадта, «...дивовижною особливістю історії повоєнної Західної Європи була різниця між економічним зростанням Західної Німеччини і Великої Британії. Удруге за одне покоління Німеччина була переможеною країною — із зруйнованими містами, знищеною валютою, без працездатних чоловіків (їх повбивали або запроторили до в'язниць і таборів), а її транспортну інфраструктуру та сферу послуг стерли з лиця землі. Проте вже в 1958 р. економіка Західної Німеччини випереджала британську. Причини такого іронічного повороту долі є повчальними. Фундаментальним для «економічного дива» 1950-х років була краща відбудова 1930-х років, тобто інвестиції нацистів окупилися 20 років потому. Соціально орієнтована ринкова економіка Л. Ергарда брала свій початок у політиці А. Шерра» (Джадт, 2020, с. 392—393). Подібних умов і практики відновлення Велика Британія не мала, а тому в повоєнному відновленні існувала інша історія, яку описав Г. Макміллан: «Звичайно, якби ми програли дві світові війни, нам списали всі борги — замість того, щоб накопичувати їх майже 30 мільйонів фунтів — позбулися всіх наших зовнішніх зобов'язань та не утримували війська за океаном, тоді ми могли б бути багатими, як німці» (Джадт, 2020, с. 392)¹⁸.

Разом з тим звертаємо увагу, що Україна вже мала можливість, зокрема, у 2022 р. позбутися такого навантаження, але не скористалася нею. У даний час (2024 р.) ця проблема активізувалася, хоча є підстави очікувати виникнення нових умов, за яких Україна зможе позбутися надмірного боргового навантаження.

Що стосується складових прискореного економічного зростання в Україні з огляду на приклад післявоєнної Німеччини, то наявний у нас нагромаджений у довоєнні часи і повною мірою невикористаний потенціал необхідно задіяти нині як фундамент української економіки в тих виробництвах, які є перспективними для майбутнього розвитку і піднесення. В умовах війни на порядок денний виходить питання нової індустріалізації економіки України¹⁹, під якою здебільшого розуміють новітні види промислової діяльності, що

¹⁸ Стосовно значного боргового навантаження на Велику Британію і аналогічного за характером і ще більшого за значущістю боргового навантаження на Україну — це предмет окремого дослідження, і автор поки що залишає його поза увагою, оскільки ця проблема має не тільки економічний, фінансовий, а й політичний вимір, тому потребує окремого додаткового аналізу.

¹⁹ Новая индустриализация. *ALPHA MEDIA. You-Tube*. 2023. 06 груд. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Zju7GFkpZ70> (дата звернення: 19.04.2024).

відповідає завданням політики прискореного економічного зростання в повоєнний період. Крім того, на даному етапі ми маємо проаналізувати, наскільки в сучасному економічному фундаменті вже закладено такі види діяльності, які можуть і повинні стати «промоутерами» новітнього економічного піднесення. Таким, на нашу думку, може бути відновлення масштабів і ефективної результативності космічної діяльності в Україні з урахуванням глобального характеру кооперації з іншими країнами, де можливо використати вже нагромаджений потенціал, який не був повною мірою реалізований у рамках попередніх (до 2017 р.) космічних програм. На даний час більшість підприємств у ході діяльності тією чи іншою мірою продовжують функціонувати завдяки збереженим фундаментальним і прикладним дослідженням (зокрема в НАН України, а також у політехнічних ВНЗ у Києві, Харкові, Львові та інших містах). Як результат, збережено базу для підготовки і перепідготовки відповідних кадрів, які хотіли б розпочати нову кар'єру з огляду на нові можливості й перспективи (наприклад, щодо розробки і використання дронів, навички для випуску яких доволі швидко опановано навіть в умовах військових дій 2023—2024 рр. і використання яких поза військовими діями має широкі перспективи в інших секторах економіки).

Серед інших промислових видів діяльності, для яких було створено фундаментальну базу і які розвивалися в Україні до 1990-х років, були й залишаються пов'язані, зокрема, з титановою і алюмінієвою промисловістю, енергетикою і машинобудуванням (у тому числі вагонобудуванням), а також рядом інших виробництв.

«ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ» ДЛЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ

Україна має перспективи розвитку в низці вже існуючих видів діяльності, у тому числі й на новітній технологічній базі (Геєць, 2023; Skrupnychenko et al., 2024; Venger et al., 2024). Поряд з ними флагманом української промисловості є енергетика в частині використання високотехнологічних надбань, зокрема ядерна, яка сьогодні, в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України і масового руйнування тепло- і гідроенергетики (зокрема, Каховської ГЕС), залишається визначальним видом діяльності, що забезпечує існуючий рівень енергоспоживання і енергетичної безпеки, зберігаючи і розвиваючи матеріальну базу та використовуючи вітчизняні новітні розробки, що не зупинялися весь цей час.

Нині на фоні розвитку розподільної генерації у ядерній енергетиці планується будівництво нових блоків на Хмельницькій АЕС, де, можливо, будуть використані ядерні реактори ВВЕР, що належать Болгарії. У подальшій перспективі найбільш імовірним буде встановлення реакторів AP1000 (Westinghouse Electric Company): плануються до будівництва по два на Хмельницькій і Південноукраїнській АЕС. У світі існують й інші розробки, які Україна може використати в цих цілях.

Сьогодні вже виокремлено й інші напрями використання національних надбань у технологічній діяльності у сфері ядерної енергетики, орієнтовані на залучення українських розробок у техніці й технологіях, які в сукупності здатні сформувати можливості для розвитку високотехнологічних видів діяльності (зокрема, у машинобудуванні), що прискорить економічне зростання за рахунок взаємопов'язаних видів діяльності, оскільки в Україні можлива локалізація виробництва паратурбінних електрогенеруючих установок. Розробка, виробництво і монтаж необхідного для цього устаткування в Україні може привести до зниження порівняно із закордонними аналогами вартості будівництва одного енергоблоку за рахунок здешевлення електрогенеруючих установок, що будуть вироблятися в Україні. Таким чином, у електроенергетичному секторі й далі, з одного боку, формуватиметься база забезпечення національної безпеки у сфері енергетики, а з іншого — розвиватиметься високотехнологічний сектор українського машинобудування, що матиме мультиплікаційний ефект для економічного розвитку інших галузей промисловості, підвищення експортного потенціалу в галузі енергетичного машинобудування і розширення поставок його продукції на експорт.

Однією із складових забезпечення енергобезпеки України, поряд з ядерною енергетикою, є біоенергетика, розвиток якої також матиме мультиплікаційний ефект для розвитку високотехнологічних видів промислової діяльності, зокрема машинобудування. У контексті перспектив розвит-

Таблиця 2. Прогноз Біоенергетичної асоціації України щодо виробництва і споживання українського біометану до 2050 р.

Показники	2027	2030	2035	2040	2045	2050
Виробництво біометану, млрд м ³	0,25	1,00	2,1	4,5	9,5	20,0
Експорт біометану, млрд м ³	0,13	0,50	1,05	2,25	4,8	10,0
Споживання на внутрішньому ринку, млрд м ³	0,13	0,50	1,05	2,25	4,8	10,0
Кількість біометанових заводів, од.	50	200	420	900	1 900	4 000
Необхідні інвестиції, млрд євро	0,5	2,0	4,2	9,0	19,0	40,0
Зниження емісії ПГ (парникові гази), млн т CO ₂ -екв.	0,6	2,5	5,3	11,3	23,8	50,0
Створені робочі місця, од.	3 100	12 500	26 200	56 200	118 700	250 000

Джерело: Гелетуха Г. Переваги та виклики виробництва біометану в Україні. *Рубрика*. 2024. 19 квіт. URL: <https://rubryka.com/blog/perevagy-ta-vyglyky-vyrobnytstva-biometanu-v-ukrayini/> (дата звернення: 20.07.2024).

ку біоенергетики одним з ключових видів діяльності є виробництво біометану, що використовується як для внутрішнього споживання (поки що має обмежені можливості через цінову політику України у сфері використання природного газу), так і для експорту. Перспектива продажу біометану за кордон є досить масштабною, оскільки він являє собою відновлювальний газ, використання якого скорочує викиди надлишкових газів, що є одним з ключових завдань у сучасній кліматичній політиці ЄС.

Україна, маючи один з найбільших потенціалів щодо ресурсної бази виробництва біометану з біомаси так званих покривних культур, у разі повного його використання може збільшити виробництво до майже 22 млрд м³ на рік. За ціновою складовою, виробництво біометану є ефективним за рівня цін у 900 євро за 1000 м³. На ринках же ЄС ціна, за наданими Головою правління Біоенергетичної асоціації України Г. Гелетухою даними, є більшою в 1,3 рази, що створює широкі можливості для виробництва, споживання й експорту біометану на найближчі 20—25 років (табл. 2).

Щоб виробляти 20 млрд м³ біометану на рік, потрібно збудувати ряд біометанових заводів з середньою одиничною потужністю 5 млн м³ на рік і вартістю заводу 10 млн євро. Необхідно зазначити, що при будівництві біометанового заводу принаймні 50 % інвестицій вкладатимуться в українське устаткування й послуги²⁰. Подальший розвиток економіки України зумовлюватиме зростання й його внутрішнього споживання.

Однією з найважливіших складових розвитку біоенергетики України, поряд з виробництвом, споживанням і поставками на експорт біометану, є нарощення потужностей, які, заміщуючи викопні палива, дозволять виробляти «зелену» теплову енергію і електрику, отримувати тверді, рідкі й газоподібні біопалива, галузь яких розглядається як детермінанта сталого розвитку України (Калетнік, Пришляк, 2021). Отже, розвиток такого виду промислової діяльності в Україні буде її вкладом у низьковуглецевий розвиток економік світу, що паралельно забезпечить і стабільне економічне зростання з досягненням збалансованості у використанні природних ресурсів і збереженні навколишнього середовища²¹.

Регіональний проект PROGRESS фінансується Федеральним міністерством довкілля, охорони природи, атомної безпеки та захисту прав споживачів Німеччини (Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation, Nuclear Safety and Consumer Protection — BMUV) і реалізується в Україні консорціумом організацій у складі Німецького товариства міжна-

²⁰ Гелетуха Г. Переваги та виклики виробництва біометану в Україні. Рубрика. 2024. 19 квіт. URL: <https://rubryka.com/blog/perevagy-ta-vyklyky-vyrobnytstva-biometanu-v-ukrayini/> (дата звернення: 20.07.2024).

²¹ З огляду на такі перспективи, співробітників ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» залучено до консорціуму організацій, що реалізують в Україні регіональний проект «Підготовка країн Східного партнерства до Європейського зеленого курсу» (Promoting Green Deal Readiness in the Eastern Partnership Countries — PROGRESS).

Таблиця 3. Обсяг біоетанолу, необхідний для заміщення імпортного палива, т

Роки	Частка біологічного компоненту (етанолу), %	Обсяг заміщеного бензину, т	Обсяг етанолу, необхідного для заміщення бензину, т	Обсяг етанолу з урахуванням «добирання» відстані, т
2024	5	84 525	122 561	124 400
2025	6	101 430	147 074	149 280
2026	7	118 335	171 586	175 017
2027	8	135 240	196 098	200 020
2028	9	152 145	220 610	225 022
2029	10	169 050	245 123	252 476
2030	11	185 955	269 635	277 724

Джерело: розрахунки Г.С. Трипольської (ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»).

родного співробітництва (German Development Cooperation — GIZ), Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD) і ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Цей проект є новим доповненням до GIZ-портфелю Енергетичного та кліматичного кластеру і реалізовуватиметься в період 2024—2028 рр. Метою PROGRESS є пом'якшення наслідків і адаптація до зміни клімату, забезпечення сталого розвитку в країнах Східного партнерства, таких як Азербайджан, Вірменія, Грузія, Молдова і Україна. Якщо на сьогодні найбільшим викликом і загрозою для нашої країни є повномасштабна війна, то на друге місце в контексті перспектив розвитку економіки слід поставити зміну клімату, яка несе відчутні коротко- і довгострокові загрози, негативні наслідки яких не вдасться нівелювати швидко. Тому, попри війну, проект PROGRESS надзвичайно актуальний для України, аграріїв, бізнесу і кожного громадянин²² і є прикладом успішної міжнародної співпраці в частині не тільки впровадження Європейського зеленого курсу в Україні, а й забезпечення умов розвитку економіки у воєнних і повоєнних умовах.

Наступним видом діяльності, пов'язаним з енергетичною складовою, є виробництво рідкого моторного палива, що становить одну з найважливіших (понад 69 % у 2020 р.) складових галузі виробництва теплової енергії з біомаси, а також у зв'язку з обумовленістю декарбонізації економіки, що має як національний, так і глобальний вимір згідно з підготовкою України до приєднання до Європейського зеленого курсу. Так, Україна має значний (понад національні потреби) потенціал для виробництва моторних палив,

²² Матеріали першого круглого столу координаційної групи локальних партнерів проекту PROGRESS, що відбувся в Національному університеті біоресурсів і природокористування 10 липня 2024 р. URL: <http://ief.org.ua/?p=17407> (дата звернення: 20.07.2024).

Таблиця 4. Потенціал виробництва біоетанолу в Україні

Виробництво у 2020 р.	Потенціал на 2035 р.	Інвестиційний потенціал, млрд євро	
		2035 р.	2050 р.
81,1 тис. т 51,1 тис. т н.е.	555 тис. т 350 тис. т н.е.	0,87	3,9

Джерело: Проектування вуглецево-нейтральної енергосистеми України: збільшення використання біопалива й біомаси в Україні. Європейська економічна комісія ООН. UNECE, 2023. 59 с. URL: https://unece.org/sites/default/files/2023-08/UNECE_RES_Bio_2023_FINAL%20Final%28UA%29.pdf

у тому числі «просунутих» (друге покоління). Згідно з «дорожньою картою» розвитку біоенергетики України до 2025 р., вироблення рідких біопалив другого покоління може скласти від 30 тис. т н.е. у 2025 р. до 430 тис. т н.е. у 2050 р. (Гелетуха та ін., 2023).

Проведені в ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» дослідження показали, що обсяги біоетанолу, необхідного для заміщення імпортного палива з метою задоволення потреб українського ринку за умови введення вимоги домішування етанолу в обсязі 5 % з 2024 р. і з його нарощенням до 11 % у 2030 р., мають становити від 124 тис. до 278 тис. т (табл. 3). Фактично ж більшої частки домішування біологічного компонента може буде потрібно досягти раніше, ніж у 2030 р. Крім того, його можна споживати і в більших обсягах, ніж 10 % енергетичних, а також експортувати. Так, Європейська економічна комісія (United Nations Economic Commission for Europe — UNECE) і FAO оцінюють потенціал виробництва етанолу в Україні на 2035 р. на рівні 555 тис. т (350 тис. т н.е.), для чого необхідно 0,87 млрд євро інвестицій, а до 2050 р. — 3,9 млрд євро інвестицій (табл. 4)²³. У даний час у ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» розробляється техніко-економічне обґрунтування такого проекту і здійснюється оцінка макроекономічних наслідків його реалізації щодо приросту ВВП і динаміки доходів бюджету.

Станом на серпень 2023 р. вартість 96%-ного спирту при промисловому виробництві складала 24—25 грн/л, що вдвічі дешевше роздрібної ціни бензину. Вартість кукурудзи від зернотрейдерів на внутрішньому ринку тоді ж склала 5,6—7 тис. грн/т²⁴, пшениці — 5,411 тис. грн/т²⁵. Таким чи-

²³ Policy Recommendations: Existing Barriers and Possible Solutions to Support Bio-fuels Market Development in Ukraine. UNECE. 2023. 6 p. URL: <https://unece.org/sites/default/files/2023-03/Draft%20for%20Discussion%20on%20Policy%20Recommendations.pdf>

²⁴ Ціни зернотрейдерів на кукурудзу сьогодні. Bayer. URL: <https://tripoli.land/ua/kukuruz> (дата звернення: 05.08.2023).

²⁵ Там само.

ном, сировинна складова біологічного компонента палива з 1 т кукурудзи дорівнюватиме 13,3—16,7 грн/л, а з пшениці — 15 грн/л.

При цьому надважливим є висновок про те, що, за результатами досліджень ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», виробництво біоетанолу дійсно є питанням національної безпеки, оскільки дозволяє зменшити імпорт нафтопродуктів; переробляти в країні збіжжя, експорт якого наразі ускладнений; виконувати вже взяті на себе євроінтеграційні зобов'язання щодо споживання енергії з відновлювальних джерел у транспортному секторі. Він був і залишається в інфраструктурному відношенні (але не тільки!) одним з найважливіших видів діяльності, оскільки безперерійне його функціонування як в умовах війни, так і в повоєнний час забезпечує стабільність ринкового обміну і є основою функціонування і розвитку сучасної економіки. Головну роль у цьому в Україні відіграють автомобільний і залізничний види транспорту, які забезпечують ключові обсяги перевезень у вантажообігу.

Ще у довоєнні часи в Україні разом з ЄС було розпочато цілеспрямовану діяльність з інтеграції української транспортної системи до транс'європейської транспортної сітки (The Trans-European Transport Network — TEN_T), що створюється для з'єднання Європи із заходу на схід і з півночі на південь. Україна ввійшла до TEN_T у 2017 р. Такого роду діяльність не зупинилась і під час війни, і сьогодні йдеться про затвердження індикативних карт у межах транспортної сітки TEN_T з включенням до неї українських і молдавських коридорів, логістичним шляхом з одночасним розвитком залізничних шляхів довжиною 3300 км (стандарт 1435 км), де розвиватимуться транспортні коридори, які проходять через Львівський залізничний вузол²⁶.

Розвиток транспортної системи України та її з'єднання з ЄС і Молдовою відбуваються за всіма видами транспорту, але найбільш проблемним є залізничний, оскільки колії в Україні та ЄС різняться за шириною, що породжує відомі труднощі «з'єднання». Крім того, за наданою Світовим банком і рядом інших організацій інформацією, як відновлення, так і відбудова мають включати заходи, необхідні для забезпечення сучасного низьковуглецевого, інклюзивного і стійкого до змін клімату майбутнього. Так, станом на I квартал 2024 р. потреби в реконструкції і негайному відновленні за всіма видами транспорту оцінюються в майже 73 млрд євро, з яких, за попередніми даними, велику (30 %) частину мають складати витрати на реконструкцію інфра-

²⁶ Львівський залізничний вузол. Перспективи розбудови центрального хабу з євроколією в Україні. Львів / Сопот, 2022. URL: <https://railexpoua.com/wp-content/uploads/2022/11/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81-%D0%93%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D1%8E%D0%BA.pdf>

²⁷ Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. *World Bank Group*. 2024. 15 лют. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення: 02.08.2024).

структури, на рухомий склад та ін. — майже 22 млрд євро²⁷. Проте є всі підстави очікувати, що станом на кінець 2024 р. ця величина буде більшою.

Ми опускаємо деталі інтеграції країни в Європейський транспортний простір за різними видами транспортних мереж і свідомо концентруємося на залізничному транспорті. Йдеться про розвиток мережі TEN_T, яка розроблятиметься і модернізуватиметься за новим регламентом з термінами виконання 2030—2040 і 2050 рр. Передбачається, що буде створено так звану всеосяжну мережу²⁸. Масштаби робіт потребують великих капіталовкладень, які зумовлять ефект розвитку багатьох видів діяльності промисловості, а використання української промисловості, яка має досить високий рівень розвитку, зокрема у вагонобудуванні, дає підстави очікувати мультиплікативного ефекту як для економіки в цілому, так і для українського вагонобудування зокрема. Останнє вже має потужну базу, залучення якої може надавати значний імпульс прискоренню економічного зростання. До того ж, Україна, маючи розвинуту матеріальну базу виробництва, у тому числі в галузі вагонобудування, здатна створити додаткові можливості для використання вагонів і на внутрішньому ринку, і для поставок на експорт. Наявні в нас до війни потужності дозволяли виробляти у 2014 р. (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя і тимчасово окупованої території Донецької та Луганської областей) залізничних вагонів і рухомого складу обсягом 10,3 % усієї продукції машинобудування України. Сьогодні частина виробництв з виготовлення вагонів в Україні знищена, але вагонобудування на наявних потужностях і за існуючими технологічними можливостями їх модернізації завдяки національним розробкам може дати відповідний ефект у прискоренні економічного зростання як в умовах війни, так і в повоєнному розвитку.

Для забезпечення прискорення розвитку вагонобудування в Україні є принаймні дві можливості. Перша — стан і перспектива використання наявного рухомого складу вагонів і локомотивів з необхідністю їх оновлення для задоволення очікуваного попиту на вантажні перевезення. Так, згідно з прогнозами ПАТ «Укрзалізниця» і ДП «Укрпромзовнішекспертиза»²⁹, передбачається зростання вантажопотоку до 318 млн т/рік, що потребуватиме до 130 вагонів так званого робочого парку, або майже на 30 % більше за існуючий. Крім того, нинішній парк вагонів зношений, оскільки станом на 2021 р. майже 45 % наявного робочого парку становлять вагони, яким від 40 до 60 років і більше. З огляду на це, поряд з необхідністю нарощення парку вагонів для забезпечення зростаючих обсягів перевезень, потрібна масш-

²⁸ Trans-European transport network (TEN-T): Council gives final green light to new regulation ensuring better and sustainable connectivity in Europe. *Council of the EU*. 2024. Jun 13. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/06/13/trans-european-transport-network-ten-t-council-gives-final-green-light-to-new-regulation-ensuring-better-and-sustainable-connectivity-in-europe/> (дата звернення: 02.08.2024).

²⁹ Тут і далі наводяться дані з посиланням на ДП «Укрпромзовнішекспертиза». URL: <https://www.expert.kiev.ua/> (дата звернення: 02.08.2023).

табна заміна зношених. За даними ДП «Укрпромзовнішекспертиза», для забезпечення прогнозного обсягу вантажообігу потрібно нагромадити понад 60 тис. вагонів різного типу, з урахуванням того, що протягом шести місяців після закінчення війни очікується відновлення відповідного Наказу Мінінфраструктури³⁰. Цей документ, спрямований на обмеження використання зношених вагонів, сформує додаткові умови для суттєвого збільшення внутрішнього попиту на вагони, що окреслюватиме умови для завантаження наявних потужностей заводів. Як результат, слід очікувати, що внутрішній попит визначить програму діяльності для вагонобудівників, які збереглися і функціонують, на період понад 10 років, що може суттєво вплинути на динаміку розвитку українського машинобудування та його вкладу в економічне зростання України на високотехнологічній основі. Для його забезпечення (зокрема, у вагонобудуванні), за даними відділення механіки НАН України, з 2004 р. завдяки здійсненим розробкам на залізницях України вже проводилося широкомасштабне впровадження комплексної модернізації візків, переважно піввагонів, частка яких у парку вантажних вагонів становить близько 48 %. У 2014 р. з модернізованими візками на українських залізницях експлуатувалося більш як 25 тис. вагонів (близько 33 % парку піввагонів). У продовження робіт з удосконалення комплексної модернізації візків вантажних вагонів створено новий, більш зносостійкий, профіль ободів коліс ІТМ-73-01, використання якого дозволяє подовжити (порівняно із стандартними колесами) ресурс коліс більш як у 4 рази. Роботи із створення профілів тривають і нині. Розроблено зносостійкі профілі ІТМ-73-02 і ІТМ-73-03 для обточування нових коліс з товщиною гребеня 32 мм для вагонів з візками нового покоління і, відповідно, звичайним (23,5 тс) і підвищеним (до 25 тс) осьовим навантаженням на рейки. Технічною радою Укрзалізниці було ухвалено рішення про введення профілю коліс ІТМ-73-02 до конструкторської документації на візок нового покоління і проведення відповідних випробувань вагонів з такими колесами (однак такі випробування не відбулися через відсутність фінансування). Виконуються роботи із створення профілю коліс для використання в розсувних колісних парах вантажних вагонів з метою безупинного переходу поїздів на колію з іншими параметрами. Результати досліджень спрямовано на вирішення важливого завдання розвитку залізничного транспорту України — прискорення інтеграції в європейські залізничні перевезення.

Упровадження розроблених рекомендацій дозволить при забезпеченні нормативних вимог до показників динаміки, взаємодії з колією, рівня

³⁰ Про затвердження Порядку проведення комплексу діагностичних, ремонтних та реєстраційних операцій, спрямованих на продовження строку експлуатації вантажних вагонів (крім вантажних вагонів підприємств технологічного залізничного транспорту, що призначені для переміщення вантажів у виробничих цілях в межах території таких підприємств), установленого виробником, строків продовження експлуатації таких вагонів. Наказ Мінінфраструктури № 647 від 30.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1677-21#Text>

безпеки руху потягів як на вітчизняних, так і на європейських залізницях значно скоротити час доставки вантажів і пасажирів до пункту призначення в межах міжнародних транспортних коридорів, а також відкриває можливості для нарощення випуску вагонів, які можуть експлуатуватися на території європейських країн.

У зв'язку з існуючою фінансовою обмеженістю перевізників закупати вагони важливо сформуванати платоспроможний попит. Для цього пропонується закупати вантажні вагони за державним замовленням на їх виробництво на базі вітчизняних вагонобудівних потужностей шляхом реалізації відповідного проекту, який має бути спрямований на оновлення вантажного вагонного парку. Це передбачатиме закупівлю 20 тис. нових вантажних вагонів вітчизняного виробництва для Укрзалізниці протягом п'яти років у рівних кількостях, тобто по 4 тис. вагонів на рік. Загальна сума необхідних інвестицій для реалізації проекту розрахована на основі даних середньої вартості одного вантажного вагону у 2023 р. і становить 65 млрд грн, або 1,3 млрд дол. Основними джерелами інвестицій передбачено бюджетні кошти, грантові кошти, кошти з фондів USAID і Ukraine Facility (табл. 5).

Головною вимогою проекту є не капітальний ремонт або реконструкція наявного робочого парку Укрзалізниці, а виробництво нових вагонів,

Таблиця 5. Період реалізації і обсяг витрат у розрізі кожного шляху (проекту) рішення

Характеристика проекту	Джерела і обсяги інвестицій
Проектний опис рішення, механізм реалізації (суть проекту)	Закупівля 20 тис. нових вантажних вагонів вітчизняного виробництва для Укрзалізниці з метою усунення вузьких місць у логістиці
Суб'єкт реалізації	Вагонобудівні заводи України Укрзалізниця Держава
Період (термін) реалізації проекту	П'ять років
Сума необхідних інвестицій для реалізації проекту	65 млрд грн (1,3 млрд дол.)
Джерела інвестицій (державні або публічні кошти, власні кошти підприємства чи інвестора, кредитні кошти, кошти донорів)	Бюджетні кошти Грантові кошти (наприклад, USAID, Ukraine Facility) Кредитні кошти (наприклад, МВФ, СБРР) Власні кошти Укрзалізниці
Пайова участь можливих виконавців робіт (вітчизняних або зарубіжних), %	Вітчизняні — 100

Джерело: розраховано науковцями ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» і представлено на науковій платформі Міністерства економіки України.

технічні характеристики яких відповідатимуть стандартам ЄС, що передбачено КВЕД Клас 30.20 «Виробництво залізничних локомотивів і рухомого складу». Всі нові вагони мають бути виготовлені за новими стандартами, тобто адаптовані як під колію 1520 мм, так і під європейську ширину колії — 1435 мм, у тому числі шляхом використання здобутків українських учених. Реалізація такого проекту матиме дві складові прояву ефекту. Перша — виробництво нових вантажних вагонів на вітчизняних вагонобудівних підприємствах, друга — економічна діяльність Укрзалізниці на експлуатаційному етапі оновленого парку. Сукупний результат від реалізації цього проекту з виробництва вагонів та їх використання Укрзалізницею становитиме 1,6 % ВВП і включатиме інноваційний та експлуатаційний етапи. Співвідношення прямих витрат і непрямих вигід свідчить про ефективність реалізації такого проекту, яка в динаміці прискорить економічне зростання на високотехнологічній основі³¹.

Повоєнний добробут України зумовлюватиметься не тільки тим, який запас економічної міцності матиме країна на кінець війни, а й тим, які можливості слід реалізовувати за умов проведення державою далекоглядної політики, яка через завдані війною руйнування матиме порівняно обмежені економічні ресурси для інтеграції у європейську економічну систему на рівноправних засадах. Для цього слід задіяти принципи сучасної промислової політики³², що підтримуватимуться торговельним протекціонізмом, який сьогодні широко використовують і високорозвинуті країни³³. Паралельно має розвиватись і так звана, за термінологією Ф. Ліста, продуктивна сила, оскільки «...робота — це джерело, з якого кожна нація черпає свої багатства, а збільшення багатств, головним чином, залежить від продуктивної сили праці, а саме від рівня знань, умінь і доцільності, з якими нації використовують роботу...» (Ліст, 2021, с. 144). «Стан же нації — це наслідок накопичених відкриттів, винаходів, удосконалень, поліпшень... усіх поколінь, які жили до нас... і кожна нація продуктивна настільки, наскільки вона змогла прийняти всі досягнення попередніх поколінь і помножити їх власним надбанням...» (Ліст, 2021, с. 147).

³¹ Це відповідає завданню Плану впровадження реформ у рамках реалізації пропозиції Європейської комісії щодо Регламенту Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу про створення Українського фонду в частині здійснення, зокрема, інвестицій у залізницю, які дозволять модернізувати не тільки інфраструктуру, а й рухомий склад, що зможе обслуговувати в тому числі й передбачувану кількість колій шириною 1435 мм, які планується побудувати в західній Україні.

³² Про засади державної промислової політики. Проект Закону України № 11331-2 від 17.06.2024 р. *Урядовий портал органів виконавчої влади*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-zasadi-derzhavnoi-promislovoi-politiki> (дата звернення: 20.06.2024).

³³ Georgieva K. A Strategy for European Competitiveness Remarks by Kristalina Georgieva, IMF Managing Director, to the Eurogroup on a Strategy for European Competitiveness, Luxembourg. *IMF*. 2024. Jun 20. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/06/20/sp062024-md-a-strategy-for-european-competitiveness> (дата звернення: 20.06.2024).

Сьогодні, незважаючи на руйнування війною потенціалу української економіки і зміни географії ринків, українська промисловість зберігає порівнянні переваги і має можливості для нарощення експорту промислової продукції з високою доданою вартістю, зокрема, на ринки країн Східної Азії. Деталізована структура такого експорту є доволі диверсифікованою з огляду на вдосконалення торговельної політики у відповідності з можливостями, які надаються Україні як кандидату на членство в ЄС.

ВИСНОВКИ

Українська економіка на шляху, зумовленому війною, яка розпочалася в результаті повномасштабного вторгнення РФ і військових дій на нашій території, характеризується високими вразливістю й невизначеністю, породженими військово-політичними процесами з поки що не зрозумілими термінами їх закінчення. Існуюча за таких умов так звана «виключно висока невизначеність» породила для України новий вид (ідеться про угоду з країною, що перебуває в стані війни) програм допомоги, з одночасним розширенням використання необхідних захисних механізмів у формі гарантій з боку двосторонніх кредиторів і спонсорів. Така співпраця з багатьма учасниками полегшує тягар заборгованості. До ключових проблем, поряд з відновленням економічного зростання, у тому числі й шляхом адаптації до умов війни, належить завдання збереження і розвитку потенціалу, здатного (за існуючих умов і за наявності глобального характеру суперечностей щодо змісту політики економічного зростання) забезпечити його інноваційність завдяки першочерговому використанню в національних інтересах пропозицій українських учених. Серед них — розробка і реалізація заходів щодо майбутнього України як космічної держави, що розширить її можливості для міжнародної співпраці у цій сфері. Важливим є і забезпечення енергетичної безпеки, у тому числі шляхом подальшого посилення ролі ядерної енергетики, біоенергетики, енергетичного машинобудування і взаємопов'язаних з ними видів промислової діяльності, зокрема, здатних вирішити транспортні проблеми, що є ключовими для забезпечення інтеріоризації України в ЄС як рівноправного партнера. Україна як майбутній член ЄС в якості рівноправного партнера також повинна на постійній основі мати і реалізовувати інноваційну політику економічного зростання, що вимагає її розробки у відповідності з очікуваним у ЄС поділом праці, який складатиметься в умовах «зеленого переходу». Ці питання потребують окремого розгляду і буде предметом наступних публікацій.

Статтю підготовлено в рамках виконання дослідження за науковим проектом НАН України «Інноваційна модернізація перспективних галузей промисловості України у повоєнний період на основі існуючого науково-технічного, виробничого та ресурсного потенціалу. Етап II. Перспективи створення в Україні інноваційних промислових майданчиків виробництва продукції з високою доданою вартістю в контексті інтеграції у міжнародні виробничі ланцюги» (2024) (RK № 0123U102325).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Геєць, В. (2020). Феномен нестабільності — виклик економічному зростанню. Київ, Академперіодика. 454 с. <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.403.456>
- van Raaij, F. (1981). Economic psychology. *Journal of Economic Psychology*. Vol. 1. Iss. 1. P. 1—24. [https://doi.org/10.1016/0167-4870\(81\)90002-7](https://doi.org/10.1016/0167-4870(81)90002-7)
- Слюсаревський, М., Гуменюк, О., Дворник, М., Черниш, Л. (2019). Соціальна ситуація в Україні: особливості відображення трансформаційних процесів у громадській думці (2014—2018). Довідник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ, Талком, 272 с. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/SocialSituationDovidnik.pdf>
- Геєць, В. (2023). Формування економічного профілю стратегічно важливих видів промислової діяльності в Україні (ретроспективний погляд). *Економіка України*. 66. 8 (741). 3-27. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.08.003>
- Федоров, О. (2019). Космічна діяльність: підходи до розробки стратегії. Київ, Наукова думка, 206 с.
- Джадт, Т. (2020). Після війни. Історія Європи від 1945 року. 4-те вид. Київ, Наш формат, 928 с.
- Геєць, В. (2024a). Економічна соціалізація на шляху до солідарного конструювання реальності. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 4. 80-103. <https://doi.org/10.15407/soziology2024.04.80>
- Геєць, В. (2024b). Курс повоєнного відновлення України — на стратегічно важливі види промислової діяльності. Розвиток титанової та алюмінієвої промисловості України на інноваційній основі: перспективи та обмеження. Кол. моногр. За ред. В.В. Венгера. НАН України; ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 286 с. С. 8—51. URL: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/08/2024_rozvytok_tytanovoji_ta_aljuminievoji_ptomyslovoji_ukr.pdf
- Skrynnychenko, M., Nykyforuk, O., Bilousova, O., Stasiuk, O., Fediai, N., Bilotserkivets, O., Kuznetsova, L. (2024). Investment Attractiveness and Multiplier Effects for the National Economy from the Development of the Titanium Industry. *Sci. Innov.* 20(6). 48-66. <https://doi.org/10.15407/scine20.06.048>
- Venger, V., Bykonina, O., Gakhovych, N., Kushnirenko, O., Tsyplitska, O. (2024). Development of Titanium Production in Ukraine: Evolving Prospects Based on National R&D. *Science and Innovation*. 20(3). 40-52. <https://doi.org/10.15407/scine20.03.040>
- Калетнік, Г., Пришляк, Н. (2021). Розвиток галузі біопалива як детермінанта сталого розвитку України. *Економіка АПК*. Т. 28. № 2. С. 71—81. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102071>
- Гелетуха, Г., Железна, Т., Драгнєв, С. (2023). Аналіз перспектив та питань сталості виробництва рідких моторних біопалив в ЄС та в Україні. *Теплофізика та теплоенергетика*. Т. 45. № 1. С. 46—54. URL: <https://ihe.nas.gov.ua/index.php/journal/article/download/523/447>
- Ліст, Ф. (2021). Національна система політичної економії. Київ, Наш формат, 368 с.

Надійшла 19.09.2024

Прорецензована 21.09.2024

Доопрацьована 23.09.2024

Підписана до друку 04.10.2024

REFERENCES

- Heyets, V. (2020). The phenomenon of instability as a challenge to economic development. Kyiv, Akadempriodyka. 454 p. <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.403.456> [in Ukrainian].
- van Raaij, F. (1981). Economic psychology. *Journal of Economic Psychology*. Vol. 1. Iss. 1. P. 1-24. [https://doi.org/10.1016/0167-4870\(81\)90002-7](https://doi.org/10.1016/0167-4870(81)90002-7)
- Slyusarevskyy, M., Humeniuk, O., Dvornyk, M., Chernysh, L. (2019). Social Situation in Ukraine: Peculiarities of Transformational Processes' Reflection in Public Opinion (2014–2018): Handbook. National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Institute for Social and Political Psychology. Kyiv, Talkom. 272 p. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/SocialSituationDovidnik.pdf> [in Ukrainian].
- Heyets, V. (2023). Economic profile formation of strategically important types of industrial activity in Ukraine (retrospective view). *Economy of Ukraine*. 66. 8 (741). 3-27. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.08.003> [in Ukrainian].
- Fedorov, O. (2019). Space activities: approaches to strategy development. Kyiv. 206 p. [in Ukrainian].
- Judt, T. (2020). Postwar: A History of Europe Since 1945. Kyiv. 928 p. [in Ukrainian].
- Heyets, V. (2024a). Economic socialization on the path to solidarity-driven construction of reality. *Sociology: Theory, Methods, Marketing*. 4. 80-103. <https://doi.org/10.15407/soziology2024.04.80> [in Ukrainian].
- Heyets, V. (2024b). The course of Ukraine's post-war recovery — for strategically important types of industrial activity. In: Innovation-driven development of the titanium and aluminum industry of Ukraine: prospects and limitations. V.V. Venger (Ed.). Kyiv. 286 p. P. 8-51. URL: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/08/2024_rozvytok_tytanovoji_ta_aluminievoji_ptomyslovosti_ukr.pdf [in Ukrainian].
- Skrypnychenko, M., Nykyforuk, O., Bilousova, O., Stasiuk, O., Fediai, N., Bilotserkivets, O., Kuznetsova, L. (2024). Investment Attractiveness and Multiplier Effects for the National Economy from the Development of the Titanium Industry. *Sci. innov*, 20(6), 48-66. <https://doi.org/10.15407/scine20.06.048>
- Venger, V., Bykonina, O., Gakhovych, N., Kushnirenko, O., Tsyplitska, O. (2024). Development of Titanium Production in Ukraine: Evolving Prospects Based on National R&D. *Science and Innovation*. 20(3). 40-52. <https://doi.org/10.15407/scine20.03.040>
- Kaletnik, G., Pryshliak, N. (2021). Development of the biofuel industry as a determinant of sustainable development of Ukraine. *Ekonomika APK*. Vol. 28. No. 2. P. 71-81. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102071> [in Ukrainian].
- Geletukha, G., Zheliezna, T., Drahnev, S. (2023). Analysis of prospects and sustainability issues of liquid motor biofuels production in the EU and in Ukraine. *Thermophysics and Thermal Power Engineering*. Vol. 45. No. 1. P. 46-54. URL: <https://ihe.nas.gov.ua/index.php/journal/article/download/523/447> [in Ukrainian].
- List, F. (2021). The National System of Political Economy. Kyiv. 368 p. [in Ukrainian].

Received on September 19, 2024

Reviewed on September 21, 2024

Revised on September 23, 2024

Signed for printing on October 4, 2024

Valeriy Heyets, Dr. Sci. (Econ.), Prof., Academician of the NAS of Ukraine,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Editor-in-chief of the journal “Economy of Ukraine”, Director
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasa Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

CONTRADICTIONS AND PROSPECTS
OF INNOVATION-DRIVEN ECONOMIC
GROWTH IN UKRAINE

Modern contradictions in the content and policy of economic growth are considered, with highlighting as a key one the problem of the relationship between the standard of living attained through the use of mostly profit-oriented technological achievements and such mastery over nature's forces and resources that globally causes trends toward the reduction of biodiversity and climate change. It is shown that the main directions of development involve the search for a new balance in the interaction of nature and society based on forming a new content of economic psychology and transition to the development and use of new technologies aimed at preserving biodiversity, stabilizing climate changes, and ensuring economic growth on such principles.

Characterization is given for the conditions and opportunities for economic growth in Ukraine based, on the one hand, on using existing advantages of technological opportunities (with features of a global nature and taking into account the conditions of the “green transition”), and on the other hand, on ensuring changes in the conditions of the social life of the population, which already during war shows a desire to build a career in a different direction, dissimilar to the pre-war one, with a reassessment of values and a desire to start a “new life” with a new job.

A focus is placed on the content of the innovative and industrial policy regarding the solution of Ukraine's “home tasks” in industrial development, the success of which is to be ensured by the modern principles of economic policy capable of defining the key conditions, the observance and fulfillment of which will be mapped out and performed by the state, which must first of all be oriented towards the future of Ukraine as space state. This will expand our opportunities for international cooperation both in this area and in ensuring energy security through the expansion of nuclear energy, bioenergy, energy engineering and related industrial activities.

Keywords: *productive power of activity; middle class; economic growth; industrial activities; industrial policy; trade policy; export; imports.*